

סודרא בגד של תלמידי חכמים — סוד ה' ליראיו.

אפדנא טרקלין של מלכים — אפיתחא דין. לפתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת את המלך.

תנו רבנן: שלשה, כל זמן שמוזקינין מוסיפין גבורה. ואלו הן: דג, ונחש, וחיזיר.

שנינו במשנה: שמן — כדי לסוך אבר קטן.

אמרי דבי רבי ינאי: שמן כדי לסוך בו אבר קטן, אחד מפרקי האצבע הקטנה של קטן בן יומו.

מיתבי: תניא: שמן — כדי לסוך אבר קטן, וקטן בן יומו.

ודייקין: מאי לאו הכי קאמר: אבר קטן דאדם גדול, או אבר גדול של קטן בן יומו. אבל שמן שסכין בו אבר קטן של קטן בן יומו פטור על הוצאתו, וקשיא לרבי ינאי!?

ומתריצין: אמרי לך דבי רבי ינאי! לא!

אלא הכי קאמר: שמן — כדי לסוך אבר קטן של קטן בן יומו.

לימא כתנאי: דתניא: שמן כדי לסוך אבר קטן, וקטן בן יומו, דברי רבי שמעון בן אלעזר.

רבי נתן אומר: כדי לסוך אבר קטן.

מאי לאו, בהא קמיפלגי: דרבי שמעון בן

אלעזר סבר: אבר קטן של קטן. שכך משמע מדבריו, ששני קטנים יהיו, גם האבר וגם הגוף.

ורבי נתן סבר, שרק קטן אחד אמרינן. דהיינו, אבר קטן דגדול, או אבר גדול דקטן. אבל שני קטנים, דהיינו שמן כדי לסוך בו אבר קטן של קטן בן יומו — לא חייבים עליו!

ודחינן: לא! אלא דכולי עלמא אבר קטן דקטן בן יומו לא חייבים על הוצאתו, עב-א וליתא דרבי ינאי.

והבא בהא קמיפלגי: רבי שמעון בן אלעזר סבר: אבר קטן דגדול ואבר גדול דקטן בן יומו — כי הדדי נינהו, דשיעור אחד הם. ובאחד מהם משערינן, או בזה או בזה.

ורבי נתן סבר: אבר קטן דגדול אין, רק בו משערינן. אבל באבר גדול דקטן בן יומו לא משערינן.

והוינן בה: מאי הוי עלה? במה נחלקו, למסקנא, רבי שמעון בן אלעזר ורבי נתן?

תא שמע: דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: שמן — כדי לסוך אבר קטן של קטן בן יומו.

ואם כן, רבי נתן סובר דאו אבר קטן של גדול או אבר גדול של קטן, וכדאמרינן מעיקרא, דרבי ינאי — תנאי היא.

שנינו במשנה: מים כדי לשוף בהן את הקילור.

דבש, אכילתו שכיחא, ורפואתו נמי שכיחא, שאין משקה אחר ראוי לכתית מלבדו. הילכך אזול רבנן בתר שיעור רפואתו, כיון שהוא לחומרא, שהשיעור כדי ליתן על הכתית הוא פחות מרביעית, שהוא שיעור כל המשקין.

אלא, זאת מיבעי לי: מים, מכדי, הרי שתייתו שכיחא שרוב השתיות הן מים, שהיין אינו משמש אלא לסעודה ולא לרוות את הצמאון, ואילו רפואתו לא שכיחא, שהרי גם שאר משקין ראויין לקילור, ואם כן, מאי טעמא אזול רבנן בתר רפואתו, ושיערו בכדי לשוף בהן את הקילור לחומרא? ולמה לא שיערו בשיעור הגדול ממנו, דהיינו רביעית, שהוא שיעור שתיה בכל המשקין?

ומתרצינן: אמר אביי: מתניתין — בגלילא שנו, שהוא מקום עניים המקפידים על כל הוצאה מיותרת, וחסים על היין והחלב, ואינם שפיין את הקילור אלא במים. ולגביהם שימוש המים לרפואה שכיחא. הילכך אזלינן בתריה לחומרא.⁽¹⁾

רבא אמר: אפילו תימא מתניתין בשאר מקומות, נמי לא תקשי, כדשמואל.

דאמר שמואל: כל שקייני, כל המשקין

אמר, שאל, אביי: מכדי, הרי כל מילתא דשכיחא ולא שכיחא, דבר הראוי לשני שימושים, אחד שכיח והשני לא שכיח — אזול רבנן לענין שיעורי מלאכת שבת בתר דשכיחא. ואפילו לקולא אזלינן, כאשר אותו שיעור שכיח הוא גדול מהשני. כי מן הסתם הוא עומד לכך, לשימוש המצוי.

והיכא דשכיחא ושכיחא, ששני השימושים מצויים [ואפילו אם אחד מצוי יותר, מאירי במשנה] — אזול רבנן בתר דשכיחא לחומרא, אחר החמור מבין שני השכיחים.

הילכך, יין, אשר שתייתו שכיחא, ואילו רפואתו לא שכיחא שישתמשו בו לשיפת הקילור, למרות שהוא ראוי לכך, כי אפשר לשוף גם בחלב אשה ובמים, וחסין על היין שהוא יקר. לכן, אזול רבנן בתר שתייתו דשכיחא, ואעפ"י שהוא לקולא, שהרי שיעורו [כדי מזיגת כוס] הוא יותר גדול מהשיעור שצריך לשוף את הקילור.

וכמו כן, חלב בהמה אכילתו שכיחא, ואילו רפואתו לא שכיחא לשוף בו את הקילור, אעפ"י שגם הוא ראוי לכך, כי אפשר גם לשוף במים. הילכך אזול רבנן בתר אכילתו, ואפילו שהוא לקולא, דכדי גמיעה הוא שיעור גדול משיפת הקילור.

1. רש"י.

והתוס' לעיל מז' א ד"ה דגלילא, הקשו על רש"י: אם היו כל כך עניים שלא היה להם אפילו יין מועט לשיפת הקילור א"כ גם שתייתם היתה רק ממים, וא"כ שוב השתיה שכיחא יותר מרפואה במים. ומפרשים להיפוך, בגלילא היה מצוי הרבה

יין וכל שתייתן היתה יין, ולכן המים היו משמשים לרפואה יותר מלשתיה.

ובתו"י שם מפרשים שמרוב שתית היין היה להם חולי בעינים [כמוש"כ חכלילי עינים], והלכך רפואת המים היתה שכיחא טובא.

ור"ח פירש שהגמרא מתרצת שדוקא מי הגליל שיעורם בלשוף בהן את הקילור, לפי

דם של בעל חי הנמצא בגווא, בפנים, דהיינו עטלף, שמצוי בתוך הישוב, נותנים מדמו לגווא, לחולי יארוד, השקוע בתוך העין.

דם של ברא, תרנגול הבר, נותנים מדמו לברא, לחולי ברקית, הבולט על העין.

במה דברים אמורים שצריך שיעור מסוים של דם לענין הוצאה — במוציא לרשות הרבים.

אבל במצניע את הדם, שהיה חשוב לו לשומרו, הרי אפילו היה פחות מכשיעור, ואח"כ הוציאו, ואפילו בכל שהוא — חייב.

רבי שמעון בר יוחאי חולק על דעתם של רבי שמעון בן אלעזר ורבי שמעון בן גמליאל, ואומר:

במה דברים אמורים שיש לחייבו אפילו בשיעור כל שהוא דם של כחילת עין במצניע דם בשיעור שכזה וחזר והוציאו.

אבל במוציא היינו אדם שלא הצניעו והוציאו אינו חייב אלא ברביעית.

ומודים חכמים לרבי שמעון: במוציא שופכין לרשות הרבים, כשלא הצניען, ששיעורן ברביעית. כי בפחות מזה אינם ראויים לתשמישן, דהיינו לגבל בהם טיט.

אמר מר: במה דברים אמורים במוציא. אבל במצניע כל שהוא.

ששפין בהן את הקילור מסו, מרפאין החולי שבעין. ומטללי, והרי הם יוצרים מעין מסך על העין, לפי שנוצר מהם גלד המונע את הראיה. לבר חוץ ממיא, דמסו שהם מרפאים ולא מטללי, אינם נגלדים על העין. ולכן אנשים מעדיפים להשתמש במים לרפואת העין, והוי ליה רפואתו שכיחא.⁽²⁾

שנינו במשנה: ושאר כל המשקין ברביעית.

תנו רבנן: דם, וכן כל מיני משקין שיעור הוצאתם הוא ברביעית.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: יש סוג דם של בעל חי מסוים ששיעורו הוא פחות מרביעית, כיון שיש בו שימוש כדי לכחול ליתנו בעין אחת לרפואה. שכן כוחלין את העין בדם המסוים הזה לחולי העין הקרוי ברקית.

ומאי נינהו, מהו אותו הדם שבו כוחלין לחולי הברקית? — דמא דתרנגולת ברא, תרנגולת הבר.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: דם — כדי לכחול בו עין אחת, שכן כוחלין לחולי העין הנקרא יארוד, תבלול.

ומאי ניהו מאיזה דם כוחלין ליארוד? — מדמא דכרושתיןא, עטלף.

וסימנך, לידע מהו הדם שכוחלין בו לחוליים השונים, הוא:

2. ור"ח גורס: כל שקייני מעלו ומסעדי בר מן מיא, דמעלו וגרדי. היינו שכל המשקין שועדים הלב כמיני מאכל, חוץ מהמים שאינם

שהם ידועים שמועילים לרפואת העין, ובכל מקום משתמשים בהם לרפואה. אבל שאר מים שיעורם ברביעית.

והוינן בה: **אטו מצניע לאו "מוציא" הוא? ! והלא ללא הוצאה אינו חייב? !**

ומתריצין: **אמר אביי: הכא במאי עסקינן: בתלמיד [כגון עוזר לנגר הנקרא "שוליא דנגרי"], שאמר לו רבו [הנגר]: לך ופנה לי המקום לסעודה! הלך ופנה לו, ותוך כדי כך הוציא לרה"ר.**

הילכך, דבר שהוא חשוב לכל, שיש בו שיעור, חייב עילויה. אבל דבר שאינו חשוב לכל, שאין בו שיעור, הרי רק אי אצנעיה רביה מיחייב עילויה אפילו התלמיד שלא הצניעו. [והתנא הזה הוא רבי שמעון בן אלעזר] [שהוא התנא קמא דברייתא], דאמר לעיל [עו א] שאם אדם אחד הצניע דבר חייבים כולם עליו בכל שהוא. **ואי לא אצנעיה רבו, לא מיחייב עליו התלמיד, כי אין בו שיעור.**

וכך ביאור הברייתא: במה דברים אמורים שצריך שיעור, דוקא במוציא היינו בדבר שתלוי אך ורק במוציא עצמו, שלא היתה מחשבה לאיש אחר על החפץ הזה להחשיבו [וגם לא למוציא עצמו]. אבל במצניע, היינו בדבר שאפשר ללכת בו אחר מחשבת מצניע, כגון שהצניעו אדם אחר — חייב עליו אפילו המוציא בכל שהוא.

[רש"י מפרש שבאמת היה אביי יכול לתרץ

בפשיטות דקאי אמוציא גופיה, שרק אם לא הצניעו צריך שיעור אבל אם הוא בעצמו הצניעו חייב עליו בכל שהוא. אלא מאחר דשמעינן לתנא זה שהוא סובר שגם אדם אחר חייב על מחשבת המצניע, אוקמיה שהמצניע היה אחר. וכל שכן אם הוא עצמו הצניע]⁽³⁾.

אמר מר: מודים חכמים לרבי שמעון במוציא שופכין לרה"ר ששיעורן ברביעית.

והוינן בה: **שופכין — למאי חזו?**⁽⁴⁾

ומתריצין: **אמר רבי ירמיה: לגבל בהן את הטיט.**

ומקשינן: **והתניא: טיט שיעור הוצאתו הוא כדי לעשות בהן פי כור.** לעשות את פתח הכור של צורפי זהב, שדרך שם מכניסים את המפוח. ובפחות מרביעית מים אפשר לגבל טיט לצורך זה. ומאחר שלגבי הוצאת טיט די בשיעור שכזה הוא הדין לגבי הוצאת שופכין צריך לשער בכמות המספקת לצורך גיבול טיט כזה. ואמאי צריך רביעית?

ומתריצין: **לא קשיא.**

הא — טיט דמיגבל. טיט שהוא כבר מגובל הרי הוא חשוב אפילו בכדי פי כור.

לאחר רשב"א בברייתא. ואינו סובר דכולם חייבים על מחשבת המצניע אלא דוקא בתלמיד על הצנעת רבו, כי התלמיד עושה הכל על דעת רבו.

4. תוס' בד"ה שופכין, מפרשים דהגמרא מקשה דוקא על הברייתא ולא על המשנה דקתני נמי

סועדים, אלא עיקר שתייתן כעין רפואה היא [להסיר הצמאון], הילכך שיעורן ברפואה המועטת ביותר.

3. ותוס' בד"ה אילו, חולקים על רש"י, ומפרשים דהאי תנא לאו רבי שמעון בן אלעזר הוא אלא רבי שמעון בן גמליאל, שדבריו נאמרו

והמוציא קשר מוכסין — חייב [להשמיענו שאפילו אם היה הקשר מוכסין כתוב על קלף ששיעורו גדול יותר, כמבואר להלן, מכל מקום הוא חייב, הואיל והוא משמש לקשר מוכסין. תוס' בע"ב ד"ה והמוציא].⁽⁵⁾

נייר מחוק, שאינו ראוי עוד לכתובה, עמ-ב-1 שיעורו גדול יותר מקשר מוכסין — כדי לברוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון, מי בושם.

עור — כדי לעשות נרתיק לקמיע [רע"ב].

קלף — כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא "שמע ישראל". ולפי שהקלף יקר לא משתמשים בו לקשר מוכסין אלא רק לתפילין ומזוזות, ולכן שיעורו גדול משל נייר.⁽¹⁾

דיו — כדי לכתוב שתי אותיות. שלפעמים יש תועלת בשתי אותיות בלבד. כגון לכתוב אותן בנפרד על שני חלקי כלי, או שני קרשים, כדי לדעת שהם בני זוג.

כחול, צבע שצובעים מסביב לעין — כדי לכחול בו עין אחת.

דבק — כדי ליתן בראש השפשא.

הא — טיט דלא מיגבל. קודם שנגבל הטיט הוא אינו חשוב, לפי שאין אדם טורח לגבל טיט בשיעור מצומצם כדי לעשות פי כור, אלא הוא מגבל יותר, ומשתמש בשאר הטיט לצורך דברים אחרים. הילכך לגבי מים צריך שיעור רביעית, שהוא השיעור הנצרך לגיבול כמות טיט שאדם טורח לגבל.

מתנותין:

המוציא חבל, שיעורו הוא — כדי לעשות ממנו אוזן לקופה, סל, לאוחזו בה.

גמי חוט — כדי לעשות תלאי, מתלה לנפה ולכברה.

רבי יהודה אומר: שיעור הגמי — כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן. למדוד בו את הרגל של קטן כדי להראות לסנדלר, שידע איזה מדת נעל הוא צריך, ושיעור זה הוא קטן מתלאי.

נייר — כדי לכתוב עליו קשר מוכסין, אישור על תשלום המכס. והדרך היה לכתוב שתי אותיות גדולות לסימן שכבר שולם המכס.

דינא דשופכין. שעל המשנה יש לומר דמיירי בשופכין שאינם מאוסים כל כך וחזו להדחת כוסות וקערות. אבל בברייתא משמע דשופכין דומיא דדם, ומאוסין ביותר. ולכן הקשו למאי חזו.

1. הקשה הרש"ש, מדוע הוא פטור בהוציא קלף פחות מכדי פרשה קטנה, והרי מאחר שאינו ראוי לפרשה קטנה שבתפילין, על כרחך יעשו ממנו קשר מוכסים?

5. והרמב"ן כתב דסלקא אדעתין שהמוציא קשר מוכסין פטור, ודוקא בנייר חלק הוא חייב, ולא משום שראוי לקשר מוכסין אלא משום